

Ігор Гаврилів, Тарас Марискевич

ОУН І НІМЕЧЧИНА: ВІД СПІВПРАЦІ ДО КОНФРОНТАЦІЇ

У статті проаналізовано характер відносин між ОУН і Німеччиною в роки Другої світової війни. Проаналізовано причини, які привели до кардинальних змін у політиці ОУН і Німеччини.

Ключові слова: ОУН, Німеччина, фашизм, незалежність, Україна, держава.

Вкотре представники реакційно-реваншистських сил, яким вдалося зміцнити свої позиції в Україні, бажають реанімувати колишні советські фальшиві стереотипи щодо співпраці українських націоналістів з військово-політичними колами Німеччини напередодні та в роки Другої світової війни. Знову намагаються очорнити справедливий характер визвольної боротьби Організації Українських Націоналістів (ОУН) за право українського народу вільно жити у незалежній державі. В сучасній українській історіографії достатньо розроблена тема діяльності ОУН, опубліковані збірники документів українських, польських, німецьких та російських архівів, які беззаперечно доводять, що в час, коли українська нація була поставлена на межу етнокатастрофи, форми і методи боротьби оунівців були справедливі, бо змушували супротивників рахуватися із силою національного спротиву. Однак видаючи бажане за дійсне, українофоби продовжують твердити: “Ідеї націократії, вождизму, антисемітизму, полоно- і русофобія створювали деяку спільність між програмами ОУН і нацистською партією” [1]. Деякі сучасні українські історики не можуть ніяк відійти від “заідеологізованих кліше в кращих традиціях радянської доби” [2]. Це відбувається тому, що частина нашого громадянства ніяк не може позбавитися тягару тоталітарного мислення і ментально не пов’язана з українством. Звинувачення українських націоналістів у непримиримості до інших народів (ксенофобія) спростовують слова ідеолога українського націоналізму Дмитра Донцова, написаних ще у 1918 р.: “Мусимо бути державниками, як націоналістами, пам’ятаючи, що жид, поляк або москаль, що твердо стоїть на ґрунті української державности, є її ліпшою підпорою, як українці, що марять про федерацію. Мусимо йти дорогою соціального компромісу, коли хочемо бути безкомпромисовими щодо ідеї української державности. Розуміється, наша угодовість не сміє посуватися аж так далеко, щоб неукраїнські елементи захопили політичну керму в державі” [3].

У деяких публікаціях спростовується спроба порівняння оунівців з праворадикальними рухами, які проявили себе в міжвоєнний період у Європі: італійські фашисти, німецькі націонал-соціалісти, іспанські франкісти, румунські залізногвардійці тощо [4]. Але ці політичні сили були у державних народів, їхньою метою було навести лад у країнах, боротися з політичними опонентами, успішно долати економічні та господарські негаразди, а також усунути соціальні суперечності і т. ін. Українці були поневолені народом, тому першочерговим завданням було визволитися й об’єднати всі етнічно-історичні землі у незалежній державі, а згодом вирішувати питання її розбудови. Власними силами це вирішити було вельми проблематично, тому сподівалися на допомогу країн, які мали претензії до наших окупантів. Так, ще на початку 20-х років ХХ ст. керівництво Української Військової Організації (УВО) шукало зв’язків з німецькими чинниками. Адже німецький народ, як і український, зазнав поразки, хоча не втратив державності. Німці були не задоволені Версальською системою кордонів, позбавившись частини земель, вони ніяк не могли вийти з тотальної кризи, що охопила всі сторони життя суспільства. Також збереглися особисті зв’язки, які були зав’язані в роки Першої світової війни. Начальна команда УВО на чолі з полковником Євгеном Коновальцем перебувала у Берліні, тому шукала контактів із військово-політичними колами Німеччини. Керівництво УВО розраховувало на матеріальну підтримку міністерства оборони, співпрацюючи з молодшими офіцерами з відділу військової розвідки [5]. Є. Коновалець поручив Ріко Ярому організувати постійний контакт з головним командуванням німецької армії (рейхсвером) [6]. Як твердить львівський історик Ярослав Грицак, легальним приводом для перебування українських політиків у Берліні був великий (бл. 475 млн марок) грошовий борг Німеччини перед колишньою Українською Державою, що складався з вартості вивезених за час німецької окупації українського зерна та матеріалів, а також українських державних депозитів у німецьких банках [7]. У такий спосіб керівництво УВО розраховувало отримати певну матеріальну допомогу від Німеччини. Вже наприкінці 1922 р. у Мюнхені за участі фахівців Рейхсверу проведено перший вишкіл: тримісячні курси (20 осіб), які вивчали радіотехнічну справу та диверсійну роботу [8]. Також для ведення розвідки у Польщі на користь Німеччини УВО отримувала місячно 9 тис. марок та матеріальну допомогу: зброю, набої, вибухівку тощо [9]. В результаті у середині 20-х років УВО мала розгалужену й добре надагоджену сітку військової розвідки на терені всієї Польщі. Так, у 1926 р.

“увісти” розкрили плани поляків нападу на Литву; ці дані були передані Литві, Англії та Німеччині. У Кракові польською службою безпеки було викрито архів матеріалів УВО: мобілізаційні плани польської армії, плани організації армії в часи миру й війни, плани стратегічно важливих пунктів у Польщі, рисунки, кліші, фотографії військових об’єктів, спеціальні радіонадавальні і приймальні апарати, зброя, вибухові матеріали і навіть бактерії заразливих недуг. Внаслідок цього в 1927 р. у Кракові судили 36 членів УВО за шпигунство і викрадання планів військових таємниць [10].

Використовуючи наявність конкретних фактів шпигунської роботи УВО, скерованої супроти польської держави, поляки поширювали тезу, що українська підпільна організація існує і направляє з-за кордону: Росії, Німеччини, Литви та інших держав. УВО, своєю чергою, спростовувала закиди поляків, стверджуючи, що має на меті у відповідний час повалити Польщу, яка не має рації існувати у своїх теперішніх кордонах [11].

З появою ОУН зв’язки з німецькими військово-політичними колами дещо послабли. Однак у своїх геополітичних прогнозах оунівці розраховували на Німеччину, як потугу, що допоможе українцям у боротьбі з поляками та росіянами. Так, у 1929 р. під час перебування у США голова ОУН Є. Коновалець говорив “...про неминучість Другої світової війни, до якої наш народ мусить бути відповідно приготований” [12]. Згодом у серпні 1931 р. у листі до полковника Романа Дашкевича він стверджував, що на Польщу нападуть Росія і Німеччина, тоді українцям в еміграції необхідно буде творити офіцерські кадри, а в краю розпочати терористично-диверсійну акцію проти поляків [13].

У 1932 р., коли канцлером Німеччини став фон Шляйхер, німці вирішили відновити зв’язки з ОУН. Наприкінці 1932 р. Є. Коновалець, Р. Ярий та представник німецької контррозвідки капітан Патціг зустрілися на спеціальній нараді, де було укладено усну угоду про співпрацю [14].

З приходом до влади націонал-соціалістів на чолі з А. Гітлером відносини між оунівцями та військово-політичними колами Німеччини знову охололи. Є. Коновалець та його соратники, ознайомившись з “Майн Кампф”, були невисокої думки про Гітлера як політика і керівника Німеччини. Чільний діяч ОУН, майбутній головнокомандувач УПА Роман Шухевич висловився про керівника нацистів так: “Гітлер напівінтелігентний, зарозумілий «юберменш» і дуже короткозорий” [15].

Проте успіхи в подоланні соціально-економічної та суспільно-політичної кризи в Німеччині вражали. Побудова нацистами “народного соціалізму” передбачала залучення широких мас населення до процесу ухвалення державних рішень. Націонал-соціалісти, на протигагу большевикам, не обмежували особисту свободу громадянина, збережена була приватна власність, але над виробництвом, розподілом продукції та цінами був встановлений державний контроль. Було суттєво скорочено безробіття: від 6 млн у 1933 р. до 500 тис. у 1937 р. Зростанню зайнятості сприяли розвиток автомобільної промисловості і будівництво автострад; державна система податкових пільг для підприємств, що розширювалися; розбудова силових структур; широкомасштабна організація громадських робіт; активна демографічна політика; аграрна реформа сприяла підвищенню продуктивності села і створення міцного середнього фермерського господарства [16]. Рівень життя в короткий термін сягнув найвищих показників у Європі. Довіра простого люду до керівництва країни була фанатичною, а не показовою, як у ССРСР.

Зовнішня політика німців справляла враження, що їхньою метою є створення колективної безпеки у Європі, спрямованої проти ССРСР, який становив реальну загрозу для західної демократії. У січні 1934 р. було укладено німецько-польську декларацію про ненапад; у червні 1935 р. прийнято німецько-британську військово-морську угоду; у 1936-1937 рр. утворено вісь Берлін-Рим-Токіо. Разом з тим німці здійснювали реваншистські заходи, спрямовані на ескалацію міжнародної напруженості: вступ 7 березня 1936 р. німецьких військ у Рейнську демілітаризовану зону, аншлюс Австрії у березні 1938 р., окупація Судетів восени 1938 р., вхід німецьких військ у Прагу в березні 1939 р. Англія і Франція намагалися повернути німецьку агресію на Схід, тому фактично пішли на поступки нацистському режимові. Тим часом загострилися німецько-польські відносини. У 1938-1939 роках відбулася низка взаємних консультацій представників міністерств закордонних справ Німеччини та Польщі. Німці заохочували поляків до спільного походу проти ССРСР, пропонуючи виробити спільну політику щодо України. Разом з тим німецький уряд неодноразово намагався вирішити питання спірних територій шляхом переговорів та проведення плебісциту серед населення північно-західних земель Польщі.

Поляки відповіли словами президента Польщі І. Мосціцького: “Поморська земля і морський беріг з його портами – це фундаменти господарської й політичної незалежності Польщі. Вони є вартостями, для яких нема ціни. Вони є повітрям і сонцем державного життя Польщі. За збереження тих вартостей на віки за Польщею – ми готові нести найбільші навіть жертви” [17].

Передбачаючи дальший хід подій у Європі та світі, у 1937 р. голова ОУН Є. Коновалець твердив: “Війна неминуча за яких два-три роки. Німецько-італійська вісь намітила розібрати Советський Союз і якщо Гітлер не збожеволіє з його імперіалізмом Великої Німеччини, то Україна матиме автономію і своє військо” [18]. Ці думки поділяв відомий військовий стратег, член Проводу ОУН, генерал Микола Капустянський. Він аргументовано доводив імовірні плани Москви та Берліна в майбутній війні. Вважав, що в першу чергу буде зруйнована Польща, а українська проблема розв’яється завдяки організованій революційно-визвольній акції [19].

Готуючись до майбутньої війни, оунівці стверджували: “Наша революція – це початок здійснення історичної місії України, ми несемо визволення слабшим від нас народам Сходу Європи, за те приєднуємо їх до нашої системи свободних політичних союзів і силою тієї політичної співпраці здобуємо для України належне їй місце в укладі політичних сил нової Європи” [20]. Головними ворогами України вважали наших історичних сусідів: “Використовуючи наявність большевизму і виступаючи водночас проти Росії та Польщі, Україна дістає слушну нагоду скінчити раз на все з нещасливою традицією хитання між Москвою і Варшавою і, вислизнувши з кліщів наших двох сусідок, здобути підпертя й союз поза ними. Крайня пора для України вийти у світ і голосно заявити свої домагання, усунувши всякі посередництва” [21]. Планувалося, що Україна стане важливим чинником у східноєвропейській політиці, стане на чолі та організує боротьбу всіх поневолених Москвою народів: “Українська справа є справою європейсько-інтернаціональною. Маємо всі дані ототожнювати наші інтереси з інтересами цілої Європи і спиратися на європейську солідарність проти Сходу” [22]. Діячі ОУН були переконані, що: “Самостійність України унормує рівновагу на європейському континенті в трикутнику – Україна–Німеччина–Італія, в парі з трикутником в Азії: Україна–Японія–Англія” [23]. Для здійснення цих постулатів керівництво ОУН у другій половині 30-х років провадить активну міжнародну діяльність. Оунівці налагоджують співпрацю не лише з Німеччиною та її сателітами, а й з військово-політичними колами Литви, Фінляндії, Англії, Японії, Хорватії та інших країн, які поділяли прагнення українців стати суб’єктом міжнародних відносин, створивши суверенну державу.

У міжвоєнний період Німеччина вважалася в українських політичних колах природним союзником проти Польщі та Росії. З приходом до влади націонал-соціалістів зовнішня політика III Райху справляла враження, що метою їхнього походу на Схід є звільнення народів СРСР від большевизму. Гітлерівський уряд, чи не єдиний, відкрито засудив спланований Москвою Голодомор в Україні 1932–1933 рр. Німецька преса у 1938 р. широко висвітлювала становище українців в СРСР. Було відзначено шахрайство большевиків щодо перепису населення 6 січня 1937 р. стосовно українців. Також у низці публікацій показано вищість українців над росіянами: у перших активістичне наставлення, в других – фаталістичне. Українець – працьовитий, свідомий своєї мети, думаючий наперед; росіянин – покладається на свою долю. Українець має домішок динарської крові з Балкану, росіянин – монгольської з північного Сходу [24]. Українська преса стверджувала: “Відсування чи пак недопускання до утворення на території сьогоденного Східного Союзу якого небудь одноцілого і тривкого державного організму є в інтересі Німеччини. Крім того розпад Східного Союзу на окремішні національні держави (російську, українську, білоруську, грузинську, вірменську, тюркменську тощо), а також опанування східносибірських пустарів Японією Німеччина радо привітала б” [25]. Насправді ж, коли А. Гітлер твердив, що бажав би мати контроль над Україною, то не для підтримки її права на самовизначення, а для використання природних багатств і людських ресурсів [26]. У тогочасній німецькій політиці щодо майбутнього України існували дві позиції: одні бачили місце України після розвалу СРСР у т. зв. “новій Європі” (Розенберг, Канаріс, Браухіч, Райхенау), інші (Гітлер, Борман, Гімлер, Герінг) бажали повністю колонізувати її територію.

Оунівці ставилися з певним застереженням до німців. Так, несподіваним для українців було те, що німецькі спецслужби видали полякам у 1934 р. Миколу Лебеда – безпосереднього організатора атентата на міністра внутрішніх справ Польщі Б. Перацького. Під час чергового диспуту в середині 30-х років оунівці підтримала тезу, що коли Гітлер прийде на українські землі як загарбник, то “...ми миттю повертаємо нашу зброю й усі наші сили проти німців” [27]. Незважаючи на те, що німецький Рейхстаг ухвалив рішення відкрити консульство на чолі зі Шплеттштесером у столиці Карпатської України місті Хуст, українських націоналістів особливо насторожила згода німців щодо окупації мадярами Закарпаття. Неприємно здивував їх також німецько-радянський пакт, на який ПУН відреагував заявою: “За допущення червоної Москви в Європу – Німеччина несе велику історичну відповідальність. Цим актом вона, зокрема (як у випадку з Чехо-Моравією й Карпатською Україною), уневажила нею ж голошені гасла національного самоозначення...” [28].

Військово-політичні кола Німеччини передбачали у майбутній війні використати український чинник. Так, 2 травня 1939 р. радник німецького МЗС П. Кляйст зазначав: “Ідеальним було би, якщо б конфлікт із Польщею був виконаний не з боку Німеччини, на теперішній час ми у Берліні обговорюємо питання включення у цю справу України [29]. В результаті шеф абверу (військова розвідка й контррозвідка) В. Канаріс активізує контакти з українськими політичними колами. Внаслідок цього відбувся таємний вишкіл декількох сотень українців (т. зв. “борців за волю”), які з початком війни у складі загону ВВН (Берг бауерн гільфе – допомога верховинцям) під командою члена ПУН полковника Романа Сушка, як допоміжна формація, діяла проти поляків.

З початком війни радянське керівництво не бажало миттєво виконувати підписані з німцями угоди, в такий спосіб виставляючи їх в очах світової громадськості як одноосібного агресора. Після декількох безуспішних закликів щодо початку воєнних дій з боку СРСР німецька військово-політична верхівка вирішила почати стимулювати Кремль переговорами з українськими націоналістами. Так, у середині вересня 1939 р. В. Канаріс у Відні мав зустріч з головою ОУН Андрієм Мельником, на якій запропонував створити на східних теренах Польщі Галицьку республіку. В результаті ПУН здійснив низку заходів щодо формування уряду

Західної України, канцлером якої планувалося призначити чільного оунівця Омеляна Сеніка. Це, без сумніву, підштовхнуло Москву до нападу на Польщу та окупації Західної України. Такий блискавичний хід подій, який кардинально змінив геополітичну ситуацію на сході Європи, був прогнозований, але неприйнятним для українців. Тому західноукраїнський політикум це прокоментував так: “Раніше ми орієнтувалися, що буде удар західного світу зі східним – большевицьким. Ця концепція зійшла з платформи актуальності, бо західні держави ігнорують справи недержавних народів. Ми тільки «сліпе знаряддя гри чужих сил». Потрібно зберегти українську національну субстанцію” [30].

Незважаючи на втрати і несприятливі політичні умови, на початку світової війни членство ОУН усіякими засобами продовжувало втілювати в життя ідею української державності. Було очевидним, що в обстоюванні національної ідеї потрібно сподіватися лише на власні сили. Разом з тим залишалася актуальною концепція використання німецької військової потуги для досягнення національно-державницької мети. Розкол в ОУН викристалізував дві позиції щодо розвитку подальших дій. ПУН на чолі з А. Мельником вважав, що прогнозований конфлікт між Райхом та ССРСР об’єктивно приведе до відновлення незалежності України. Логічним видавалося те, що німці запропонують лідерів ОУН бути керівником України на кшталт Тіссо у Словаччині чи Павеліча в Хорватії. Цю позицію підтримали Український центральний комітет на чолі з В. Кубійовичем, Українське національне об’єднання в Берліні, очолюване Т. Омельченком. Вони працювали над створенням Української Держави під німецьким протекторатом [31]. У березні 1941 р. генерал М. Капустянский надіслав до німецького Генерального штабу спеціальний реферат, у якому висловив низку аналітичних міркувань з приводу можливої війни із ССРСР. У ньому він зацентрував на тому, що перемогти червону армію доволі складно: “Проте ахіллесова п’ята ССРСР – це національне питання, зокрема українське питання, і хибна їх хижачка й виснажуюча державно-політична система, і сюди треба скерувати удар і йти з визвольними гаслами. Бо ж лише стратегічно перемогти ССРСР буде дуже важко” [32].

Революційні провід ОУН, очолюваний Степаном Бандерою, у грудні 1940 р. виклав свою програму дій у Маніфесті, яка була розвинута на Другому (Краківському) великому зборі ОУН у квітні 1941 р. Суть її полягала в тому, що ОУН(Б) провадило боротьбу за здійснення національної революції, внаслідок якої мала утворитися суверенна Українська Держава. Без огляду на всі територіально-політичні зміни, які можливі на сході Європи, українські націоналісти бажали встановити справедливий лад на руїнах ССРСР під гаслом: “Воля народам, воля людині!” РП ОУН став ініціатором Українського національного комітету, до складу якого ввійшли представники всіх національних політичних груп, окрім прибічників мельниківців. Очевидно, що ОУН(Б) та їхні соратники з УНК передбачали можливий хід подій, адже у надісланих на адресу вищого німецького керівництва меморандумах вони чітко заявили про прагнення українського народу до державної самостійності. Також нагадували про помилки Німеччини щодо України у минулому і застерігали від їх повторення у майбутньому: війна німцями може бути програана, якщо вони не допоможуть розв’язати українське питання шляхом створення незалежної Української Держави [33].

Треба зазначити, що шеф абверу В. Канаріс закликав до примирення мельниківців та бандерівців. Також навесні 1941 р. було дозволено вишкіл близько 700 оунівців, які з початком німецько-советської війни у складі батальонів “Нахтігаль” та “Роланд”, в авангарді німецьких військ ішли визволяти Україну і мали стати основою для зародження національних збройних сил.

У результаті у вкрай несприятливих воєнних умовах оунівці зуміли мобілізувати свої сили для проголошення 30 червня 1941 р. у Львові Акту відновлення Української Держави. Відразу ж був сформований коаліційний уряд – Українське державне правління, що його очолив Ярослав Стецько, перед парламентом стала Рада Сеньйорів на чолі з патріархом галицького політикуму Костем Левіцьким. Пізніше вона була перейменована на Українську Національну Раду у Львові, проіснувала до 27 липня 1942 р. Тобто позиція ОУН(Б) була спрямована на об’єднання всіх національно-політичних структур на демократичній парламентарній основі. Вони вважали, що війну потрібно використати для здобуття державної незалежності України, а далі вести переговори з воюючими сторонами з позиції суверенної держави.

Варто зазначити, що, на відміну від росіян, німецькі військовики доволі толерантно віднеслися до державних заходів українців. Вони не перешкоджали вивішуванню національних символів – синьо-жовтого стягу та тризубу. Можна було вільно виконувати під час імпрез національний гімн “Ще не вмерла України...”, а під час богослужінь церковний гімн “Боже великий, єдиний, нам Україну храни...” Проте нацистська окупаційна адміністрація негативно сприйняла нагадження національного державницького життя. Були затримані та допитані німецькою поліцією С. Бандера, Я. Стецько та їхні соратники. Їх схилили до того, щоб відкликати Акт проголошення Української Держави до закінчення воєнних дій. Проте очільники ОУН (СД) стояли на тому, що проголошення у Львові незалежності є історичним фактом, як 22 січня 1918 р. у Києві та 1 листопада 1918 р. у Львові.

У кінцевому результаті німецьке керівництво вирішило знищити українські державницькі інституції, територію України поділити, а українські націоналісти зазнали репресій. Таким чином, німецька окупаційна влада відкрито почала провадити шовіністично-колонізаційну

політику щодо України та українців, чим спричинила масовий рух Опору, що його очолила ОУН, створивши Українську Повстанську Армію.

Аналізуючи хід подій, треба підкреслити деструктивну роботу советських спецслужб у стані су-противника. Так, після невдалого вояжу Р. Гесса щодо примирення з Великою Британією, його місце заступника фюрера по партії, а також чільника рейхсканцелярії зайняв М. Борман. Його доля до кінця невідома, але деякі російські дослідники висувають версію, що він був добре законспірованим агентом Кремля. Так, на Нюрнберзькому процесі міністр східних територій А. Розенберг, а також дехто з німецьких генералів розповідали про невиправдані накази Бормана, які викликали масовий рух Опору на окупованій німцями українській території. Він також призначив на чолі рейхскомісаріату Україна Е. Коха, який прославився тим, що організовував масові знищення місцевих мешканців, зокрема євреїв, вивення до Німеччини української молоді, великої кількості матеріальних ресурсів і т. ін. Його судили у 1958 р. в Польщі. На процесі він заявив про свої симпатії до СРСР і що він в роки війни зруйнував плани свого шефа А. Розенберга зі створення Української Держави. Отримавши смертний вирок, прожив фактично в комфортних умовах і помер в 1986 р. у віці 90 років [34]. Українські дослідники наводять дані, що радник міністерства закордонних справ Німеччини П. Клейст також був інформатором советської розвідки [35]. У листі д-ра М. Дзеровича з Відня до митрополита А. Шептицького, датованого 19 жовтня 1941 р., читаємо: “В німецькому запіллі солідні дуже виразні признаки большевицької розкладової роботи. Знаменито закаптурені агітатори вишукують усі проблеми, що можуть в своєму розвитку вводити розлам і роздор поміж Німецьким Народом... В першу чергу ці агітатори помітили, що між віруючими колами війська і невіруючими партійними кругами росте з дня на день велике напняття... Вони пускають вістки, що велика частина Партії є зовсім большевицька, та що ніхто не знає, як вона розплатиться з противниками. Вони намовляють писати жінкам до чоловіків до війська, що партія відбирає дітям змогу вчитися Божого слова. Військо – проти партії, а партія проти церкви. Збільшилося число протидержавних та противійськових саботажів. Пропаганда вищості і демократизму большевизму порівняно з фашизмом. Ця внутрішня ситуація заставляє нас дуже сильно працювати над дуже ясным спрецизуванням нашого національного «Я»... Доки ми не вивимо нашого морального національного обличчя, доки не накажемо відноситися до нашої Нації та її прагдівської Віри з пошаною, яка належить як найбільшій святости, не матимемо ніяких успіхів в політиці” [36]. В роки війни советська агентура організовує “братовбивства” (О. Сеніка та М. Сціборського), що завадило порозумітися “мельниківцям” і “бандерівцям”. Також у гестапо працювало чимало большевицьких провокаторів, які сприяли виявленню та знищенню нацистами українських патріотів. Советський партизанський рух, що поширювався на українських землях у 1942–1944 рр., був скерований проти місцевого населення, щоб “не вважали німців кращими за росіян”. Аналізуючи діяльність в Україні “червоних месників”, потрібно зауважити, що для них більшими ворогами були українські націоналісти, аніж німецькі окупанти. У конфіденційному документі ОУН(Б) зазначено: “Шкідливість дій червоної партизанки полягає у наступному: 1) Провокує німців до виступів проти українського народу. 2) Нищить свідомий український елемент. 3) Є одиноком чинником, що веде комуністичну роботу на українських землях й через це вводить дезорієнтацію серед частини населення (промосковська орієнтація). 4) Своїми діями старається паралізувати визвольний рух українського народу. 5) Є передовим загоном московського імперіалізму й тим самим є ворогом визвольної боротьби поневоленних народів...” [37]

Таким чином, у роки Другої світової війни українські націоналісти вели нерівну боротьбу проти німців, радянського та польського підпілля. Не маючи підтримки іззовні, вони змушені були розраховувати лише на власні сили. В результаті не зуміли відстояти незалежність та державність України, але діяльність ОУН і УПА показала життєвий потенціал української нації. А запекла боротьба оунівців у повоєнний час фактично дозволила країнам Центрально-Східної Європи зберегти ознаки державності навіть під советським протекторатом. Також Нюрнберзький міжнародний трибунал не визнав українських націоналістів колаборантами німців, хоча того добивалася радянська сторона. Зрештою настав час переосмислити хід історичних подій 20–50-х ХХ років крізь призму українських національних інтересів.

Література

1. Коваль М. В. Организация украинских националистов (ОУН): уроки истории // Отечественная история. — 2003. — № 1. — С. 54.
2. Забілий Р. Історія чи замовлення? (Іваненко В., Якунін В. ОУН і УПА у Другій світовій війні: проблеми історіографії та методології. — Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2006. — 423 с.). // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху; Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України. — Львів, 2007. — Збірник 9. — С. 300.
3. Донцов Д. Міжнародне положення України і Росія // Український націоналізм: історія та ідеї / Д. Донцов. [за ред. О. Багана]. — Дрогобич: Посвіт, 2009. — Вип. 1. — С. 386.
4. Гунчак Т. ОУН і нацистська Німеччина: між колабораціонізмом і резистансом / Т. Гунчак // Український визвольний рух. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Центр досліджень визвольного руху, 2007. — Збірник 11. — С. 61–80.
5. Каменецький І. Українське питання в німецькій зовнішній політиці між двома світовими війнами // Євген Коновалець та його доба. — Мюнхен, 1974. — С. 855.
6. Косик В. Спецоперації НКВД-КГБ проти ОУН: боротьба Москви проти українського націоналізму 1933–1943. Дослідження методів боротьби. — Львів: Галицька видавнича спілка, 2009. — С. 20.
7. Грицак Я. Нарис історії України і формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. — К.: Генеза, 1996. — С. 200.

8. Кучерук О. Рико Ярий — загадка ОУН. — Львів: Піраміда, 2005. — С. 40.
9. Веденєєв Д. В. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920–1945 / Д. В. Веденєєв, Г. С. Биструхін. — К.: Генеза, 2006. — С. 103.
10. Діло. — 1927. — 18 вересня.
11. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВУ), ф. 4331, оп. 1, спр. 2, арк.2.
12. Задорецький П. Фрагменти з діяльності полк. Є.Коновальця за часів його поїздки по Америці / П. Задорецький // Євген Коновалець та його доба. — Мюнхен, 1874. — С. 836.
13. Державний архів Львівської області (ДАЛО), ф. 121, оп. 3, спр. 1020, арк. 17.
14. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), ф. 57, оп. 4, спр. 338, арк. 86.
15. Оксана. Спомини львов'янки // Визвольний Шлях. — 1970. — Березень. — С. 333.
16. Гавришко М. І. Націонал-соціалістичний режим у Німеччині в відображенні української суспільно-політичної думки Галичини (1933–1939 рр.): автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / М. І. Гавришко. — Львів, 2009. — С. 11.
17. Новий Час. — 1939. — 1 липня.
18. Бачина-Бачинський Є. Євген Коновалець у Женеві. Витяг із щоденника / Є. Бачина-Бачинський // Євген Коновалець та його доба. — Мюнхен, 1974. — С. 745.
19. Капустянський М. Українська збройна сила й українська національна революція / М. Капустянський. — Саскатун: Новий Шлях, 1936. — С. 32.
20. Колодзінський М. Українська воєнна доктрина / Колодзінський. Колодзінський. — Торонто, 1957. — Ч. I. — С. 8-9.
21. Ярий Р. Зовнішня політика // Розбудова нації / Р. Ярий. — 1930. — № 9-10. — С. 225.
22. ЦДАГОУ, ф. 6, оп. 1, спр. — 265, арк. 75.
23. ЦДАВОВУ, ф. 3833, оп. 3, спр. 1, арк. 49.
24. Центральний державний історичний архів України (ЦДІАУ), м. Львів, ф. 787, оп. 1, спр. 1, арк. 23.
25. Діло. — 1939. — 13 січня.
26. ЦДІАУ, ф. 344, оп. 1, спр. 78, арк. 19.
27. Ляхович Є Праця ОУН у Лондоні 1933–1935 років / Є. Ляхович // Визвольний Шлях. — 1973. — Жовтень. — С. 1188.
28. ЦДАВОВУ, ф. 4331, оп. 1, спр. 2, арк. 70.
29. Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939-1945). Львівський національний університет ім. Івана Франка; Канадський інститут українознавчих студій Альбертського університету. — Львів, 2003. — С. 28.
30. ЦДІАУ, м. Львів, ф. 344, оп. 1, спр. 57, арк.6-7.
31. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірка німецьких архівних матеріалів.— Львів: Ін-т українознавства НАН України, 1997. — Т. I. — С. 17–57.
32. Організація Українських Націоналістів. Збірник статей у 25-ліття ОУН. 1929-1954. — На чужині, 1955. — С. 137.
33. Україна в Другій світовій війні... — С. 58–71.
34. Веденєєв Д. Украинский фронт в войнах спецслужб: Исторические очерки / Д. Веденєєв. — К.: К.И.С., 2008. — С. 253–255.
35. Дробот І. Карпатська Україна і європейський світ: спроба відродження державності / І. Дробот. — К., 1999. — С. 26.
36. ЦДІАУ, ф. 358, оп. 3, спр. 169, арк. 1-2.
37. Кентій А., Лоцицький В. Радянські партизани 1941–1944: світло й тіні / А. Кентій, В. Лоцицький. — К., 2010. — С. 42.